

Вісник надійшов 24.02.2021
Вісний секретар: ММ

ВІДГУК

офіційного опонента доктора економічних наук, професора
Медвідь Вікторії Юріївни
на дисертаційну роботу Зелінської Олени Зінов'ївни на тему
«Активізація зовнішньоекономічної діяльності регіону в умовах
єврорегіонального співробітництва»,
подану до спеціалізованої вченої ради К 32.051.06
Волинського національного університету імені Лесі Українки
на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук
за спеціальністю 08.00.05 – «Розвиток продуктивних сил і регіональна
економіка»

**Актуальність теми дисертаційного дослідження та її зв'язок з
науковими програмами, планами, темами**

Процес глобалізації світової економіки створює потребу євроінтеграційного поступу України, що в свою чергу сприяє підвищенню цінності та значення зовнішньоекономічної діяльності регіонів. Суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності, поглинуті євроінтеграційними процесами стають перед необхідністю адаптації стратегічного потенціалу до умов співпраці та партнерства з європейськими сусідами. З огляду на це, активізація зовнішньоекономічних зв'язків в контексті єврорегіональної співпраці є додатковим інструментом зміцнення соціально-економічного потенціалу регіонів країни.

Підтвердженням наукової актуальності теми дисертації є і те, що вона виконувалася у рамках здійснення науково-дослідної роботи кафедри міжнародних економічних відносин та управління проєктами Волинського національного університету імені Лесі Українки: «Єврорегіон «Буг»: передумови та стратегічні пріоритети сталого просторового розвитку» (державний реєстраційний номер 0109U000580); «Єврорегіон «Буг»: ринкова трансформація в умовах міжрегіональної інтеграції» (державний реєстраційний номер 0111U002147); «Інноваційні форми активізації бізнесу в умовах європейської інтеграції» (державний реєстраційний номер 0115U002350); «Регіональні ринки в умовах європейської інтеграції: механізми конкуренції та конвергенції» (державний реєстраційний номер 0118U001094).

Враховуючи вищевикладене, можна констатувати, що дисертаційна робота Зелінської Олени Зінов'ївни виконана на актуальну тему і спрямоване на поглиблення теоретичних засад зовнішньоекономічної діяльності регіону та єврорегіонального співробітництва та розробку рекомендацій для активізації ЗЕД регіону в умовах єврорегіонального співробітництва.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність

Метою дисертаційної роботи Зелінської О. З. є обґрунтування теоретико-методичних підходів і розроблення практичних рекомендацій щодо активізації ЗЕД регіону в умовах єврорегіонального співробітництва; відповідно до мети чітко визначено завдання дослідження. Дисертація має логічно побудовану структуру, містить узагальнення теоретичних підходів, а також аналіз соціально-економічних процесів. Дисертантом здійснено аналіз законодавчих та нормативно-правових актів, змістовне дослідження праць вітчизняних і зарубіжних науковців, періодичних видань. Аналіз значної кількості першоджерел, статистичних даних, наукових праць вітчизняних та зарубіжних учених забезпечує достовірність одержаних автором результатів.

Дисертаційна робота характеризується комплексним та системним підходом до вирішення актуальних питань, у процесі реалізації якого здобувачка вміло використовує сучасні методи, прийоми та інструменти наукових досліджень. У дисертаційному дослідженні застосовано загальноприйняті в економічній науці методи: монографічний, історико-логічний, системно-структурний, абстрактно-логічний – для вдосконалення концептуальних засад активізації ЗЕД регіону в умовах єврорегіонального співробітництва (п. 1.1); аналізу й синтезу, порівняння, структурно-функціональний – для аналізу зарубіжного досвіду єврорегіонального співробітництва та розвитку ЗЕД (п. 1.2); групування, економіко-статистичний, узагальнення – для розкриття методичних підходів до діагностики ЗЕД регіону (п. 1.3, 2.1); кореляційно-регресійний аналіз, графічний – для оцінки ЗЕД регіону в умовах єврорегіонального співробітництва (п. 2.2; 2.3); наукового узагальнення й синтезу, стратегічного аналізу – для обґрунтування

організаційно-економічного забезпечення активізації ЗЕД регіону в умовах єврорегіонального співробітництва (п. 3.1; 3.2; 3.3).

Обґрунтованість і достовірність отриманих результатів підтверджується також апробацією на 22 міжнародних та всеукраїнських науково–практичних конференціях, публікаціями у фахових наукових виданнях. Все це дає підстави стверджувати, що висновки, пропозиції та рекомендації, сформульовані в дисертації, є достатньо обґрунтованими і достовірними.

Найбільш вагомі результати дослідження, їх наукова новизна та практичне значення

До найбільш важливих наукових положень, висновків і рекомендацій, які відзначаються новизною, науковою і практичною цінністю, на погляд опонента, слід віднести наступні наукові результати.

В першому розділі автором досліджено концептуальні засади активізації зовнішньоекономічної діяльності регіону в умовах єврорегіонального співробітництва, які ґрунтуються на застосуванні сукупності засобів і заходів, спрямованих на розвиток міжрегіональних соціально-економічних систем шляхом визначення стратегічних орієнтирів налагодження зовнішньоекономічних зв'язків, механізму їх досягнення та розширення різноманітних форм єврорегіонального співробітництва. Автором обґрунтовано власний підхід до трактування поняття «активізації зовнішньоекономічної діяльності в умовах єврорегіонального співробітництва», яке відображає стан розвитку міжрегіональних економічних систем, а також дає змогу досягнути стабільного і збалансованого розвитку міжнародної співпраці, розробити механізми забезпечення управління усією системою міжрегіональних взаємовідносин. (п. 1.1 дисертації).

Автором роботи, на основі системного аналізу зарубіжного досвіду єврорегіонального співробітництва, виділено напрями ЗЕД регіонів у межах єврорегіональної співпраці та визначено єврорегіональні ініціативи як одні з потужних інструментів активізації ЗЕД регіонів. (п. 1.2. дисертації, с. 7-8 автореферату).

Дисертантом удосконалено методичний підхід до діагностики ЗЕД регіону в умовах єврорегіонального співробітництва, що, на відміну від інших, реалізовується шляхом визначення особливостей ЗЕД країни і її регіонів; аналізу єврорегіонального співробітництва за участю регіонів України; оцінки ЗЕД регіону в умовах єврорегіонального співробітництва; обґрунтування напрямів активізації ЗЕД регіону в умовах єврорегіонального співробітництва. Це дозволяє визначити стратегічні орієнтири, розширити форми активізації ЗЕД (п. 1.3 дисертації, с. 8).

Заслуговує на увагу аналітична частина дисертаційної роботи, зокрема у другому розділі автором визначено особливості ЗЕД в Україні та її регіонах; проаналізовано розвиток єврорегіонального співробітництва за участю регіонів України (п. 2.1 дисертації, с. 8 автореферату). За результатами оцінки ЗЕД України, зокрема за обсягами експорту, імпорту та сальдо торгівельного балансу протягом 2010–2019 рр. виділено три періоди: 2010–2012 рр. – період активізації; 2013–2015 рр. – спаду економіки; 2016–2019 рр. – помірнього зростання та відновлення до кризових тенденцій розвитку. Здійснивши аналіз лінії тренду, яка відображає обсяг товарообігу між Україною та країнами ЄС, дисертантці вдалось відзначити чітко окреслену тенденцію до зростання товарообігу України є країнами-членами ЄС, що свідчить про значимість розвитку єврорегіонального вектора співробітництва для активізації ЗЕД країни (п. 2.1 дисертації, с. 9 автореферату).

У другому розділі для аналізу впливу ЗЕД на соціально-економічний розвиток регіону побудовано регресійну модель, яка визначає обсяг залучених у регіон прямих іноземних інвестицій, що мають найбільший вплив на його соціально-економічний розвиток. Дисертантом доведено, що за умов відкритої економіки, розвитку ЗЕД здійснює суттєвий вплив на стан соціально-економічного розвитку економіки країни та її регіонів (п. 2.3 дисертації, с. 10 автореферату).

У роботі визначено і обґрунтовано механізм активізації ЗЕД регіону в умовах єврорегіонального співробітництва, який на відміну від інших, включає цілісну сукупність специфічних інструментів і методів економічного,

адміністративного, організаційного та соціально-психологічного впливу на процес налагодження зовнішньоекономічних зв'язків за допомогою новітніх форм єврорегіонального співробітництва, що полягає в тісній взаємодії органів влади, представників територіальних громад й суб'єктів господарської діяльності задля ефективного використання можливостей міжнародної співпраці, стимулювання соціально-економічного розвитку регіону та підвищення якості життя населення (п. 3. 2 дисертації, с. 12 автореферату). В його основу, на відміну від наявних, покладено використання досвіду Європейського Союзу у контексті реалізації Угоди про асоціацію України і Європейського Союзу. Доведено, що організаційно-економічний механізм розвитку міських поселень в контексті активізації їх участі в процесах транскордонного співробітництва є відкритою й динамічною системою принципів, методів та інструментів створення сприятливого транскордонного середовища для розвитку міських поселень.

Дисертантом обґрунтовано важливі напрями та форми активізації ЗЕД регіону, а саме економічну кооперацію єврорегіональних структур (єврорегіональне партнерство, єврорегіональні проєкти, єврорегіональні кластери, єврорегіональні бізнес-моделі), зовнішню торгівлю (експортно-імпортні операції, інноваційно-логістичні моделі), спільну господарську діяльність (робочі співдружності, єврорегіональні асоціації та альянси, євродистрикти) та рекомендації щодо розширення форм активізації ЗЕД задля стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів й підвищення якості життя населення. (п. 3.3 дисертації, с. 12 автореферату).

Практична значимість розроблення й упровадження науково-практичних підходів до забезпечення активізації ЗЕД регіону в умовах єврорегіонального співробітництва підтверджено довідками органів державного й регіонального управління, зокрема Департаменту зовнішніх зносин, залучення інвестицій з питань туризму і курортів Волинської обласної державної адміністрації (№457/04-9/2-20 від 21.08.2020); Департаменту економічної політики Луцької міської ради (№ 21-9/171 від 17.08.2020); Волинської торгово-промислової палати (№ 19-22/01-3/139 від 16.09.2020).

Теоретико-методологічні положення дисертаційної роботи можуть бути використані керівниками і спеціалістами, органами державного та регіонального управління, місцевого самоврядування для прийняття практичних рішень, опрацювання інноваційних форм євро регіональної співпраці у контексті активізації зовнішньоекономічної діяльності регіону.

Наукові та методичні положення дисертаційної роботи використовуються в навчальному процесі Волинського національного університету імені Лесі Українки під час підготовки навчально-методичних матеріалів, у процесі проведення лекційних та практичних занять із таких навчальних дисциплін, як «Сучасні проблеми економіки», «Європейське транскордонне співробітництво», «Економіка регіонів», «Економіка транскордонного співробітництва», а також у керівництві студентськими науково-дослідними роботами (№ 03-28/01/1406 від 24.06.2020 р.).

Повнота викладу основних результатів дисертаційної роботи в опублікованих працях

Результати проведених досліджень викладено в 41 науковій працях загальним обсягом 18,47 друк. арк., із яких особисто дисертанту належить 18,17 друк. арк., серед них – одна колективна монографія, два навчальних посібники; 8 – статей у фахових наукових виданнях України, 8 – у наукових періодичних виданнях іноземних держав та України, що включені до міжнародних наукометричних баз даних; 22 – апробаційного характеру у вітчизняних збірниках. Кількість, обсяг і якість друкованих праць надають авторові право публічного захисту дисертації.

Анотування є ідентичним основним положенням дисертації, його зміст відповідає змісту дисертації. В анотуванні висвітлено наукові положення, пропозиції, методичні рекомендації та висновки, що викладені у дисертації. Опубліковані праці відображають результати дослідження.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертаційного дослідження

Визначаючи важливе значення одержаних наукових результатів проведеного дослідження, на наш погляд, необхідно зупинитись на окремих недоліках та дискусійних моментах, які потребують додаткової аргументації, зокрема:

1. Діяльність суб'єктів ЗЕД, а також взаємодія між ними забезпечується відповідною бізнес-інфраструктурою. Робота виграла б, якби здобувачкою було проаналізовано рівень розвиненості бізнес-інфраструктури та зрілість зовнішньоекономічної системи регіону. Окрім того, бажано було визначити ключові елементи системи інституційного забезпечення зовнішньоекономічної діяльності регіону та дослідити взаємозв'язки між ними.

2. Авторкою визначено напрямки ЗЕД регіонів у межах єврорегіональної кооперації (п. 1.2). При цьому змісту деяких з них, зокрема ЗЕД у сфері транспорту й зв'язку; співробітництво у сфері регулювання міграції населення і ЗЕД на ринку праці; інноваційній сфері, що передбачає науково-технічне співробітництво – не приділено достатньо уваги. Бажано було обґрунтувати доцільність запровадження тих чи інших пріоритетних напрямків ЗЕД регіонів в умовах єврорегіонального співробітництва на найближчу перспективу.

3. На рис. 1.4. (п. 1.3) висвітлено етапи реалізації діагностики ЗЕД регіонів України в умовах єврорегіонального співробітництва, проте ідентифікація такого етапу, як «Обґрунтування напрямів активізації ЗЕД регіону в умовах єврорегіонального співробітництва», є дискусійним, потребує коригування, з огляду на те, що кінцевим етапом діагностики ЗЕД регіону вбачаємо за доцільне проведення інтегральної оцінки ЗЕД регіону, а не розробка рекомендації щодо запровадження форм активізації ЗЕД.

4. В підпункті 2.1. дисертанткою проаналізовано особливості зовнішньоекономічної діяльності в Україні та її регіонах, зокрема таких її видів як експортно-імпортна та інвестиційна діяльність, тоді як іншим видам ЗЕД у межах єврорегіональних структур, до прикладу, спільній підприємницькій

діяльності, науковій, науково-технічній, виробничій, навчальній валютно-фінансовій кооперації тощо, автором не було розкрито.

5. Обов'язковою умовою прийняття рішення щодо ведення ЗЕД є її ефективність, яка визначається шляхом зіставлення досягнутого економічного результату з витратами. Тому з метою економічного обґрунтування прийнятих рішень щодо активізації ЗЕД регіону в умовах єврорегіональної співпраці необхідним є визначення різноманітних економічних показників ефективності та аналіз економічної ефективності зовнішньоекономічної діяльності регіону на основі застосування розробленої методики.

6. Проведення інтегральної оцінки ЗЕД в регіонах дало можливість комплексно оцінити рівень її розвитку та визначити міжрегіональну диференціацію (п. 2.3). Проте, дискусійними є запропоноване автором поняття «перспективний рівень розвитку ЗЕД» (табл. 2.19). Його зміст потребує конкретизації та обґрунтування.

7. На рис. 3.1 (п. 3.2) при розкритті механізму активізації ЗЕД регіону в умовах єврорегіонального співробітництва наведені фактори внутрішнього середовища, серед яких мають місце соціально-психологічні фактори впливу. Потрібно обґрунтувати доцільність включення цієї групи факторів до середовища активізації ЗЕД регіону (мезорівень), оскільки соціально-психологічні фактори є специфічними способами та прийомами впливу на особисті стосунки працівників.

Проте, зазначені зауваження мають здебільшого дискусійний характер у контексті проведення автором подальших досліджень з цієї проблематики. Вони не знижують високого наукового ступеня дисертаційної роботи та не впливають на загальну позитивну оцінку виконаного дослідження.

Відповідність дисертації встановленим вимогам

Дисертація (комп'ютерний набір) виконана українською мовою, оформлена відповідно до норм і правил Міністерства освіти і науки України, є завершеною науково-дослідною роботою та виконана на достатньо високому науковому рівні. За структурою робота містить вступ, три розділи, висновки до

кожного розділу, загальні висновки, список використаних джерел і додатки. Робота виконана у науковому стилі, її зміст викладено в логічній послідовності.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Зелінської Олени Зіновіївни на тему «Активізація зовнішньоекономічної діяльності регіону в умовах єврорегіонального співробітництва» є завершеним самостійним науковим дослідженням, виконаним на актуальну тему, що містить нові науково-обґрунтовані теоретичні результати та практичні рекомендації, завдання. Якісні характеристики роботи вказують на її відповідність паспорту спеціальності 08.00.05 – «Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка», а також нормативним вимогам до кандидатських дисертацій економічного профілю. За фаховим спрямуванням, теоретичною та практичною значимістю, елементами наукової новизни, а також за змістом та оформленням дисертаційна робота «Активізація зовнішньоекономічної діяльності регіону в умовах єврорегіонального співробітництва» відповідає вимогам МОН України та пп. 9,11,12 «Порядку присудження наукових ступенів», а її автор, Зелінська Олена Зіновіївна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук зі спеціальності 08.00.05 – «Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка».

Офіційний опонент:

професор кафедри економіки та підприємництва
факультету економіки та менеджменту
Сумського національного аграрного університету
доктор економічних наук, професор

В.І.О. Медвідь

